

De

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Ontzag voor God

*‘Vervloekte
afgoderij’*

Stroom

Waar moet het
zwaartepunt liggen in de
predikantsopleiding?

Spiritualiteit | Leiderschap | Theologie

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, prof. dr. Ad de Bruijne,
drs. Janneke Burger - Niemeijer, dr. Hans Schaeffer
Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

GODS HAND EN EEN ZWALKEND LAND

TEKST: AD DE BRUIJNE, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

Wie regeert in Nederland? Na de op-
zienbarende verkiezingsuitslag is dat
natuurlijk de vraag. Welke combinatie
van partijen blijkt levensvatbaar? Maar
ik bedoel het dieper. Wordt Nederland
inderdaad geregeerd door politici en
kiezers? Een democratisch stelsel sugge-
reert van wel. Via gekozen afgevaardig-
den regeert het volk. De laatste verkie-
zingen lijken het te bevestigen. Het volk
maakte korte metten met het rechts-
populisme van de PVV en beteugelde
tegelijk het linkspopulisme van de SP.
Het volk zag niets meer in christende-
mocratische politiek en bezorgde VVD
en PvdA een historisch unieke meerder-
heid.

Toch zie ik als christen juist daarin
dat het volk niet regeert maar speelbal
vormt van andere machten. Vrijwel
geen van de opvallende bewegingen
rond deze verkiezingen was welbewust,
overwogen en werd door inhoudelijke
factoren gestuurd. Alles is beeldvor-
ming. De gemoedelijke Roemer zakte
als debater door het ijs. De kansloze
Samson vocht zich door glashelder
en deskundig realisme terug in de
aandacht. De verzurende Wilders had

te weinig nieuwe kunstjes aangeleerd.
En de saaie Buma sprak tot niemands
verbeelding.

Over beeldvorming heeft juist de Bijbel
iets te zeggen, bijvoorbeeld in het
tweede gebod. In beelden die mensen
produceren en zelfs 'vereren', hullen
zich geestelijke machten. Zij kunnen
mensen boeien en aan zich binden en
daardoor van richting doen veranderen.
Juist voor de politieke arena hebben
zulke machten volgens de profeten een
voorliefde. De oppervlakkige en tegelijk
massale politieke wendingen in Neder-
land verraden hun invloed. Het afscheid
van het populisme betekent daarom
geen wezenlijke verandering.

Tegelijk staat Christus als koning boven
deze machten en hun bewegingen. Hij
maakt ze uiteindelijk dienstbaar aan
zijn doel. Christenen die vorige week
meededen aan deze politieke beelden-
dienst, moeten zich schamen. Zij zou-
den hun keuze anders moeten bepalen.
Tegelijk kunnen zij de relatieve stabi-
liteit die nu via al die twijfelachtige
bewegingen ontstond, wel interpreteren
als blijk van Christus goedheid.

Ook een zwalkend land is in Gods hand.

IN DIT NUMMER

548

EEN GOEDE VOORGANGER

Spiritualiteit is het toegroeien naar Christusgelijkvormigheid; het is de bron van het kerk zijn en het christen zijn. Jos Douma voert een pleidooi voor veel meer structurele aandacht voor de ontwikkeling van de spiritualiteit in de opleiding tot voorganger.

559

THEOLOGIE – EEN OPLEIDING IN PRAKTIJKWERK

Ad de Bruijne en Hans Schaeffer zien het als taak van de docenten van de TU, waar zij beiden ook zelf werkzaam zijn, om de vermeende tegenstelling tussen theologie, spiritualiteit en leiderschap in de praktijk van haar onderwijs en onderzoek te overstijgen.

564

PAULUS IN PERSPECTIEF

In welk kader moet Paulus begrepen worden en op welke vraag geeft hij in zijn brieven antwoord? Rob van Houwelingen en Myriam Klinker beschrijven en beoordelen de verschuiving in het perspectief van waaruit er tegenwoordig naar Paulus wordt gekeken.

EN VERDER

552 MISSIONAIR LEIDERSCHAP 555 COLUMN 'VERVLOEKTE AFGODERIJ' 555 WWW.DEREFORMATIE.NL

556 ONZALIGE DILEMMA'S 560 BIJBELTAAL ONTZAG VOOR GOD 562 ACTUEEL STROOM

566 UIT DE KERKEN 568 NIEUWS EN PERSBERICHTEN

Een goede voorganger

Steeds meer op Christus gaan lijken

TEKST: JOS DOUMA, PREDIKANT VAN DE FONTEINKERK TE HAARLEM ///

Wat is een goede voorganger? Het is natuurlijk best riskant om daarover iets te schrijven, omdat ik zelf voorganger ben. Dat ik het toch doe, wil niet zeggen dat ik het zelf allemaal zo goed in de praktijk breng; dat gebeurt al zoekende, met vallen en opstaan. Maar wat ik wil vertellen, is wel geboren in de praktijk van het gemeentelven. Samen met de kerkenraad probeer ik het toe te passen in de alledaagse werkelijkheid van kerk zijn.

Eerst schets ik een beeld van waar het in het gemeente zijn volgens mij om gaat. Vervolgens beschrijf ik welke rol de voorganger daarin speelt. En tenslotte formuleer ik enkele gedachten over de opleiding tot voorganger, toegespitst op het thema spirituele vorming.

Missionair Mijn eigen bezinning op de vraag waar het in gemeente zijn om gaat, is geboren uit een zekere frustratie. Al jarenlang klinkt de oproep dat de gemeente vóór alles een missionaire gemeente moet zijn. Lange tijd betekende dat vooral dat je heel veel evangelisatieactiviteiten moest ontplooiën. Meer recent is de aandacht verschoven naar Gods missie met deze wereld. Niet de kerk heeft een missie, maar Gods missie heeft een kerk! De kerk is Gods instrument om deze wereld te bereiken met het evangelie van de gekruisigde en opgestane Heer.

Tegelijk zag ik in de praktijk dat er in de kerken heel veel denkwerk, tijd en geld werd gestoken in gemeentestichting, kerkplanting en het ontwikkelen

van de missionaire dimensie van de kerk. Maar ik hoorde maar heel weinig over bijvoorbeeld pastoraat en over pastoraal gemeente zijn. Dat laatste bevreesdde me, want in de praktijk van het gemeentelven merkte ik twee dingen. In de eerste plaats: dat een predikant veel tijd en aandacht geeft aan het pastoraat in de gemeente en dat dat ook broodnodig is. In de tweede plaats: dat de missionaire contacten die ik als predikant heb, allemaal primair een pastorale kleur hebben, terwijl ik in allerlei missionaire initiatieven en bezinning daar maar heel weinig over hoor.

Drie dimensies In missionaire kringen wordt nogal eens gesteld dat de figuur van de predikant als herder en leraar gedateerd is; dat beeld moet worden bijgesteld. Ik ben het er mee eens dat het aanvulling behoeft, maar het lijkt me een misvatting om te stellen dat we van de dominee als herder en leraar af moeten. Pastoraat is voor een geloofsge-

meenschap die missionair wil zijn van grote betekenis en de predikant als herder heeft daarin een grote rol, vanzelfsprekend naast andere ambtsdragers en gemeenteleden.

In mijn ontwerp van een visie op gemeente zijn wilde ik recht doen aan deze twee punten: allereerst aan het Bijbelse gegeven dat de kerk een instrument is van Gods missie en dat een gemeente dus per definitie missionair is; en vervolgens aan het fundamentele belang van pastoraat.

'Niet de kerk heeft een missie, maar Gods missie heeft een kerk' Dat leverde uiteindelijk het plaatje van pagina 549 op, dat het DNA van de lokale christelijke geloofsgemeenschap in beeld brengt.

De afbeelding laat de drie basisfuncties van gemeente zijn zien, zoals we die kenden voordat de missionaire beweging voet aan de grond kreeg in de kerken. Het draait in de christelijke gemeente om spiritualiteit (geloofsleven, geloofsgroei, discipelschap, prediking, liturgie, gebed, Bijbelstudie et cetera),

pastoraat (liefdevolle onderlinge aandacht en zorg voor de ziel speciaal als het leven moeilijk is) en diaconaat (praktisch dienstbetoon, barmhartigheid en gerechtigheid). Het zijn eigenlijk geen losstaande functies of taakvelden, maar eerder drie dimensies die alles wat er in de gemeente gebeurt kleuren.

De drie cirkels overlappen elkaar en precies in het centrum moet het woord 'missionair' staan, ontdekte ik, want de missionair dimensie van kerk zijn is niet iets wat erbij komt, maar missionair zijn gebeurt daar waar de kerk aan datgene waar ze vanouds goed in was, op zo'n manier inhoud en vorm geeft dat ook zoekers, niet gelovigen en andere onkerkelijken ermee in aanraking kunnen komen en erdoor aangeraakt worden.

Binnen – buiten In deze visie moet de kerk afleren om onderscheid te ma-

ken tussen 'binnen' en 'buiten', waarbij pastoraat meestal onder 'binnen' wordt gerekend. De kerk moet gaan ontdekken dat het evangelie van Jezus voor christenen en niet-christenen gelijk is en dat dit evangelie op de manier van de drie cirkels bij de mensen komt.

Het is als kerk en als voorganger (ik kom daar later op terug) van belang om heel sterk te denken en te handelen vanuit de gedachte dat de mensen die zondags in de kerk komen in wezen nauwelijks verschillen van de mensen die daar niet te vinden zijn. Ze worstelen met dezelfde vragen en problemen, moeten omgaan met dezelfde harde en hoge eisen die de maatschappij aan ons stelt, zijn ook op zoek naar hun eigen identiteit en worstelen met de geloofsvragen die voor vele niet-gelovigen tot

nog toe een barrière zijn gebleven om de geloofsstap te wagen.

Een gemeente is dus missionair als ze in staat is haar spirituele, pastorale en diaconale dimensies zo inhoud en vorm te geven dat de relevantie en de kracht ervan door ieder mens die ermee in aanraking komt, kan worden ervaren. Met andere woorden, een gemeente is missionair als zij mensen bij Jezus brengt langs de wegen die in de spirituele, pastorale en diaconale cirkel worden verkend en bewandeld.

Twee taken Als het DNA van de lokale kerk, die dus participeert in Gods missie en in die zin missionair is, gevormd wordt door de spirituele, pastorale en diaconale dimensies, wat betekent dit dan voor de voorganger? Welke rol speelt hij in de geloofs-gemeenschap?

Mijns inziens heeft de voorganger primair twee taken (uiteraard zoveel mogelijk in samenwerking met een kerkenraad, leiderschapsteam of ander verband, maar ik focus nu even op de voorganger): een heldere, Bijbelse en eigentijds visie formuleren, communiceren en laten landen in de praktijk,

én een voorbeeldrol vervullen.

Allereerst dus die visievorming. Daarin speelt de prediking een centrale rol. Het is een cruciaal instrument om de spirituele, pastorale en diaconale dimensie van christen zijn en

kerk zijn te voeden en te verdiepen. Daarnaast zijn er uiteraard ook veel andere momenten en ontmoetingen in het kerkelijk leven waar de voorganger input geeft voor gemeenteopbouw. Juist de predikant kan in allerlei activiteiten en bijeenkomsten van de gemeente de

*'Practice what you
preach – breng zelf
in de praktijk wat je
verkondigt'*

link leggen met het DNA van de kerk – haar pastorale, spirituele en diaconale roeping.

De tweede taak van een predikant kun je samenvatten met: ‘Practice what you preach.’: breng zelf in de praktijk wat je verkondigt. Dat is van wezenlijk belang. Het is ook een Bijbels gegeven: Paulus roept de gemeente regelmatig op om zijn voorbeeld te volgen. Dit is vooral een kwestie van integriteit, van mens zijn uit één stuk. Het betekent dat de dagelijkse praktijk van je eigen leven gekenmerkt wordt door het DNA van de christelijke gemeente. Er dient sprake te zijn van groei: groei in een leven dat wordt gekenmerkt door een intieme wandel met de Heer en een Christusgelijkvormige omgang met mensen (spiritueel), door liefdevolle aandacht voor je naasten en hun levensverhalen, zeker waar die verhalen vastlopen (pastoraal) en door praktische barmhartigheid en een jagen naar gerechtigheid (diaconaal). Ook hier, in het werk en de houding van de predikant, is het dus zaak geen onderscheid te maken tussen ‘binnen’ en ‘buiten’.

Spirituele vorming Wat vraagt dit van de opleiding die voorgangers volgen? Ik wil een antwoord op die vraag nu verder toespitsen op de spirituele dimensie. In de afbeelding van het DNA van de kerk is dit ook bewust de bovenste cirkel: spiritualiteit vormt de bron van kerk zijn en christen zijn. Daarom vraagt dit om substantiële aandacht in het leven van de voorganger én in de opleiding tot voorganger. Mijn stelling is: alle theologie moet altijd intentioneel gericht zijn op de spiritualiteit van de theoloog, op zijn spirituele vorming. Daaronder versta ik: het proces waarin

Mijn wens is dat de theologische opleiding structurele hulp biedt bij het leren kennen en beoefenen van de verschillende spirituele disciplines als mediteren, vasten, retraite houden en stil zijn.

een christen als leerling van Jezus door de genade van God en geleid door de heilige Geest gevormd wordt naar het beeld van Christus zodat hij steeds meer groeit in gelijkvormigheid aan Gods Zoon. Spirituele vorming is groeien in Christusgelijkvormigheid. Het gaat erom dat christenen het karakter van Christus gaan vertonen.

Eén doel C.S. Lewis doet in zijn boek *Mere Christianity* de volgende uitspraak: ‘The church exists for nothing else but

‘Spiritualiteit vormt de bron van kerk zijn en christen zijn’

to draw men into Christ, to make them little Christs. If they are not doing that, all the cathedrals, clergy, missions, sermons, even the Bible itself,

are simply a waste of time. God became a Man for no other purpose’ – kortom: de kerk heeft maar één doel: mensen in Christus trekken, hen kleine christussen maken.

Dat is een pittige uitspraak om twee redenen. In de eerste plaats: omdat kerk zijn zo vaak opgaat in het najagen van

heel veel verschillende doelen terwijl er dus maar één doel is. In de tweede plaats: omdat het nogal wat is dat Gods kinderen geroepen worden om ‘kleine christussen’ te zijn. Twee belangrijke Bijbelteksten zijn in dit verband: ‘Wie Hij al van tevoren heeft uitgekozen, heeft Hij er ook van tevoren toe bestemd om het evenbeeld te worden van zijn Zoon, die de eerstgeborene moest zijn van talloze broeders en zusters’ (Rom. 8:27) en: ‘Kinderen, zolang Christus geen gestalte in u krijgt, doorsta ik telkens weer barensweeën om u’ (Gal. 4:19).

Als de kerk dit serieus neemt, en als de opleiding tot predikant dit belangrijk vindt, dan vraagt dat om veel aandacht voor dit groeien in Christusgelijkvormigheid.

Gouden driehoek Het proces van de spirituele vorming kan, naar een model van Dallas Willard¹, in beeld worden gebracht met behulp van een driehoek. De drie punten van de driehoek staan dan voor

- het actieve werk van de heilige Geest.

Dit is het allerbelangrijkste: dat we leren openstaan voor wat de Geest doet, dat Hij onze harten keer op keer opent voor de heer-

lijkheid van Christus

(zie bv. 2 Kor. 3:18);

- de alledaagse gebeurtenissen ('beproevingen') in het gewone leven.

Midden in het leven

zijn er talloze momenten die ons uitdagen om

in de Geest van Jezus te handelen en te reageren

(zie bv. Jak. 1:2-4);

- de bewust geplande geestelijke oefeningen. Hierin gaat het om spirituele disciplines zoals Bijbellezing, gebed, stilte, meditatie, vasten, retraites, aanbidding etcetera. Deze oefeningen zijn de hulpmiddelen die God ons aanreikt en die ook door Jezus werden beoefend om te groeien in spiritualiteit (zie bv. 2 Petr. 1:5-10).

Vier wensen Voor de theologische opleiding zou ik daarom vier wensen willen formuleren:

In de eerste plaats: alle theologiebeoefening moet een bijdrage leveren aan spirituele vorming. In vroeger eeuwen was dat volkomen vanzelfsprekend: spiritualiteit en theologie waren onlosmakelijk met elkaar verbonden. Die verbinding is verdwenen doordat er scheiding werd gemaakt tussen academische theologie en persoonlijk geloofsleven. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat de meeste academische theologische opleidingen daar nog steeds last van hebben en dat dat gevolgen heeft als academische geschoolde theologen voorganger worden in een lokale geloofsgemeenschap.

In de tweede plaats: tijdens de theologische opleiding wordt een gezonde theologie van de spiritualiteit ontwik-

keld. Daarvoor is nodig dat het theologische vak spiritualiteit meer ruimte krijgt dan nu het geval is. Dit vak zou

ook veel meer een rol moeten spelen in het leggen van de basis van de opleiding waarop de rest van de studie voortbouwt. De paar studiepunten die nu aan dit vak worden toegewezen zijn volstrekt ontoereikend om de thematiek die hier aan de orde is recht te doen.

In de derde plaats: de theologische opleiding biedt structurele hulp bij het leren kennen en beoefenen van de verschillende spirituele disciplines, zoals mediteren, vasten, retraite houden en stil zijn. Toen ik de theologische opleiding volgde, ontbrak die training volledig. Het lijkt me een verrijking als aanstaande voorgangers tijdens hun opleiding op een diepgaande manier het spirituele leven leren kennen, in al zijn veelkleurigheid door de eeuwen heen ook. De theologische opleiding mag best monastieke trekken vertonen.

In de vierde plaats: wat zou het mooi zijn als de theologieopleiding een spirituele gemeenschap vormt waarvan de leden, studenten en docenten, zich gezamenlijk bewust richten op groei in

Christusgelijkvormigheid als hun hoogste doel en verlangen.

Geestelijke begeleiding Ik ben me ervan bewust dat een en ander nog veel verder zou moeten worden uitgewerkt en dat er ook gemakkelijk een kloof kan blijven bestaan tussen de theorie en de praktijk. Toch geloof ik dat er op dit punt een grote urgentie is. Steeds meer christenen ervaren dat klassieke vormen van geloofsbeleving en geloofsvorming zijn leeggelopen terwijl er tegelijkertijd een groot verlangen is naar spirituele vernieuwing.

Ook het breed levende verlangen naar spiritualiteit in onze samenleving vormt een missionaire uitdaging voor de kerken. Dat vraagt om een missionair leiderschap dat primair een spiritueel leiderschap is. Voorgangers moeten in staat zijn om mensen te begeleiden in hun persoonlijke en gezamenlijke spiritualiteit en in hun zoektocht daarnaar. De spirituele vorming van de voorganger heeft uiteindelijk als doel dat deze voorganger in staat is een geestelijk begeleider te zijn in het proces van spirituele vorming van christenen én van nieuwkomers.

1 Dallas Willard, *Gods geheime plan. De herontdekking van een leven met Jezus*. Amersfoort (InsideOut Publishers), 2012.

✚ SAMENVATTING

Kerk en gemeente hebben drie basisfuncties: spiritualiteit, diaconaat en pastoraat. Die deelgebieden zijn taakstellend voor de voorganger. In het uitvoeren van die taken bestaat er geen onderscheid tussen gelovigen en niet-gelovigen. De voorganger heeft een centrale rol in de visievorming van de gemeente en laat tegelijk in zijn eigen leven zien wat de boodschap van redding door Christus uitwerkt.

Spiritualiteit is het toegroeien naar Christusgelijkvormigheid; het is de bron van het kerk zijn en het christen zijn. In de opleiding tot voorganger zou de ontwikkeling van de spiritualiteit veel meer structurele aandacht moeten krijgen.

Missionair leiderschap

TEKST: JANNEKE BURGER – NIEMEIJER, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

Aan de vraag hoe je een goede voorganger wordt, gaat natuurlijk eigenlijk een vraag vooraf: wat is een goede voorganger? Anno 2012 is er veel aandacht voor de missionaire taak van de kerk. Wat betekent die missionaire context voor de visie op het ambt van predikant en de opleiding daartoe?

Onder meer over deze vragen schreef Robert Doornenbal een proefschrift, waarop hij op 29 juni jl. cum laude promoveerde aan de VU. Doornenbal is als opleidingsdocent verbonden aan de Academie voor Theologie van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE). We vroegen hem op een aantal punten naar zijn onderzoek en standpunten.

Je visie op voorgangers is te verwoorden met de term leiderschap. Ook de opleiding voor voorgangers moet in jouw optiek vanuit het oogpunt van leiderschap worden vormgegeven. Waarom kies je het begrip leiderschap?

Het begrip leiderschap helpt predikanten of andere leidinggevendenden om beter zicht te krijgen op wat er gaande is in de gemeente, en op welke acties van

hun kant nodig zijn. Leiderschap heeft namelijk te maken met het beïnvloeden van processen als het gaat om visie, relaties, en structuur, in hun onderlinge samenhang en interactie in de gemeente.

Bij visie moet je denken aan theologische inhoud die richting geeft en betekenis verschaft: wat is de lijn van de Bijbel, van Genesis tot Openbaring? Wat is de identiteit van de kerk? Wat is Gods roeping voor onze gemeente in deze specifieke tijd en plaats? Wat houdt christen zijn in en wat is daarvoor nodig?

Bij relaties gaat het allereerst om de relatie met God, zowel groepsgewijs als persoonlijk. Hoe kan deze worden on-

derhouden en gevoed, in het licht van onze theologische visie? Denk hierbij aan liturgie, architectuur, Bijbelkringen en dergelijke. Ook gaat het om intermenselijke relaties, de concrete omgang

met niet- of andersgelovigen en met elkaar, inclusief onderliggende communicatiepatronen. Dit wordt ook wel cultuur of klimaat genoemd.

Structuur heeft te maken met de institutionele en organisatorische

dimensie: welke structuur past het best bij onze visie en missie, en is tegelijk relationeel ondersteunend? Wie is waarvoor verantwoordelijk? Hoe loopt de informatievoorziening? Hoe is de macht verdeeld?

'In veel gemeenten gebeurt er van alles, maar ontbreekt het aan leiderschap'

Naar mijn mening moet een voorganger een strategische bijdrage leveren op deze drie terreinen in hun onderlinge samenhang en interactie, ook al zal hij zelf niet overal even goed in kunnen functioneren. Mijn pleidooi voor leiderschap als thema moet niet worden verward met meer nadruk op de enkelvoudige leider. Integendeel – de kerk van de toekomst heeft een leiderschapsteam nodig.

Dat hebben we toch al - de kerkenraad?

Met alle waardering voor de talrijke hardwerkende en goedwillende kerkenraden, in de praktijk blijkt er vaak geen sprake te zijn van een team in de eigenlijke zin van het woord. En ook valt het dikwijls tegen wat betreft leiderschap. De tijd en aandacht van veel kerkenraden gaat voornamelijk uit naar institutionele en organisatorische kwesties, zonder expliciete connectie met de dimensies van (theologische) visie en relaties, inclusief de relatie met God. Men heeft niet geleerd dit alles met elkaar te verbinden. Mijns inziens komt dit doordat veel predikanten ook niet zo goed weten hoe dit werkt, en dus kunnen ze anderen hierin ook niet coachen. Kortom, in veel gemeenten gebeurt er van alles, maar ontbreekt het aan leiderschap. Hiermee bedoel ik dat de dimensies van theologische visie, relaties en structuur niet intrinsiek op elkaar worden betrokken en optimaal geïntegreerd. Vandaar mijn pleidooi voor het thema leiderschap in de opleiding tot voorganger.

Waarom gebruik je dit woord, en bijvoorbeeld niet het woord ambt?

Ambt is natuurlijk een veel vertrouw-

Robert Doornenbal

dere term dan leiderschap, dat is waar. Daar komt nog bij dat Nederlanders bij leiderschap meestal niet denken aan processen van beïnvloeding, zoals in

'Mijn pleidooi voor leiderschap moet niet worden verward met meer nadruk op de leider'

mijn typering, maar aan de persoon van de leider. En dat wekt begrijpelijk-kerwijs een soort aversie op in onze egalitaire cultuur. Maar laten we eerlijk zijn: de nadruk op het ambt heeft in de calvinistische traditie vaak geleid tot kerken waarin er een groot

onderscheid is tussen ambtsdragers en andere gemeenteleden, de zogeheten domineeskerken.

Het voordeel van de term leiderschap in de betekenis zoals eerder uitgelegd is dat je als ambtsdrager wordt uitgedaagd om jezelf af te vragen: wat zijn mijn gaven, roeping en rol in deze processen, en (waarin) zie ik de gaven en roeping van anderen, inclusief niet-ambtsdragers, tot hun recht komen? De praktijk laat immers zien dat predikanten qua natuurlijke begaafdheid vaak leraren of pastors zijn, en geen apostelen, evangelisten, of profeten (zie Ef.

4:11). Deels komt dit doordat theologische opleiders zelf meestal ook leraren en/of pastors zijn, en soort zoekt soort. Dit eenzijdige accent betekent wel een verarming van de kerk. Het zou goed zijn als in leiderschapsteams alle vijf categorieën toerusters zoals genoemd in Efeziërs 4 aanwezig waren.

Vanouds is theologie gericht op reflectie op de inhoud van het evangelie. Waar blijft dat in de nadruk op leiderschap? Wordt het dan niet meer vorm- en procesgericht in plaats van inhoudsgericht?

Eerlijk gezegd vraag ik me af: is de theologiestudie inderdaad gericht op de inhoud van het evangelie? Als je ziet waar studenten theologie zich in de praktijk mee bezig moeten houden – tot aan de eschatologische opvattingen van de Hittieten toe, zoals ik laatst van iemand hoorde – dan wordt het woord evangelie wel heel veel breder opgevat dan de Bijbel dit doet!

Als de nadruk op leiderschap komt te liggen, zoals ik bepleit, dan staat dit niet los van theologische inhoud. Integendeel, leiderschap in de kerk kan niet zonder theologie. Wel kan er meer focus worden aangebracht: in

predikantenopleidingen moet alleen die inhoud aan de orde komen, die potentieel betekenisvol en richtinggevend is voor individuen, groepen en voor de gemeente als geheel, in hun 21-eeuwse context. Dat biedt dan de nodige ruimte om aandacht te besteden aan de andere dimensies, want die zijn behoorlijk onderbelicht.

Je geeft aan dat toekomstige leiders creatief, innovatief en pionierend moeten zijn. Hoe leid je mensen daartoe op? Het zal niet direct passen bij elke 18-jarige die theologie gaat studeren... Hoe zie je dat praktisch voor je in een academische opleidingssetting?

Terecht stel je die vraag, al kan ik dit hier niet gedetailleerd uitwerken. In het algemeen gesproken pleit ik voor diversiteit, zowel qua instroom als qua onderwijsprogramma. Als je innovatieve voorgangers wilt hebben, dan dien je de opleiding zelf ook innovatief en flexibel in te richten.

Ik geloof overigens niet dat je iemand kunt opleiden tot creatief en innovatief zijn. Je hebt dat talent of je hebt het niet. Je kunt wel mensen met deze gaven proberen op te merken, verantwoordelijkheid geven, coachen, en – na gebleken geschiktheid – een vorm van theologisch onderwijs aanbieden, eventueel in deeltijd. Verder denk ik dat de theoretische (theologische) vorming van een predikant-in-opleiding zo veel mogelijk in verbinding moet staan met de praktijk. Ik ben een voorstander van *dual learning*: werken in de gemeente en tegelijk theologie studeren.

Hoe kan spirituele vorming in een curriculum een plaats krijgen? En hoe verwacht je dat het bijdraagt aan de vorming van voorgangers?

Je bent veel beter in staat andere men-

sen te helpen om hun relatie met God vorm te geven en te voeden als jij zelf daar ook persoonlijk aan werkt. Dit is echter niet vanzelfsprekend of gemak-

‘Eerlijk gezegd

vraag ik me af: is

de theologiestudie

inderdaad gericht op

de inhoud van het

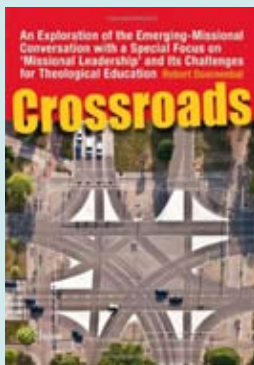
evangelie?’

kelijk: er is veel in onszelf wat zich hiertegen verzet, en onze op consumptie gerichte culturele omgeving werkt hierin ook niet bepaald mee. Daarom is er een vorm van geestelijke begeleiding nodig in theologische opleidingen, net als spirituele vorming in een bredere zin van het woord: iemand die je helpt om verwachtingsvol te bid-

den, en om met vrucht persoonlijk de Bijbel te lezen bijvoorbeeld.

In Nederland heeft Jos Douma hier veel over geschreven. Overigens heeft dit punt de laatste jaren wel veel meer aandacht gekregen aan de Theologische Universiteit in Kampen; dat vind ik bemoedigend.

Robert Doornenbal, *Crossroads. An exploration of the emerging-missional conversation with a special focus on ‘missional leadership’ and its challenges for theological education*. Delft (Eburon), 2012. € 33,-

Crossroads gaat over de missionaire roeping van de kerk en de opleiding voor leiders in de kerk. Nu de context voor de kerk in Nederland postchristelijk is, is aandacht voor de missionaire roeping van de kerk en de gevolgen daarvan voor de visie op voorgangers en hun opleiding volop actueel.

Het gedeelte over de opleiding

in leiderschap is voor dit artikel van belang. Doornenbal stelt daarin: Theologische opleidingen leiden weinig tot geen missionaire leiders op, terwijl dat eigenlijk wel zou moeten. De opleidingen zijn eenzijdig gericht op leraar en herder zijn en

besteden nauwelijks aandacht aan het rekruteren en opleiden van apostelen, profeten en evangelisten.

Uitdagingen

In het proefschrift worden de volgende uitdagingen aan de theologische opleidingen meegegeven:

1. Hanteer leiderschap als centraal begrip in de theologische opleiding;
2. Geef inhoudelijk meer aandacht aan het thema leiderschap en dan vooral in de zin van theologische visievorming voor de kerk in de 21e eeuw en de gevolgen daarvan voor leiderschap in de kerk;
3. De kerk heeft behoefte aan missionair leiderschap en dus aan creatieve, innovatieve, en pionierende leiders; kerk en kerkelijke opleiding moeten daar samen naar zoeken;
4. Geef meer aandacht aan spirituele vorming, bijvoorbeeld rondom de vraag hoe academische kennis te integreren met persoonlijke spiritualiteit, zoals de beoefening van het gebed.

'Vervloekte afgoderij'

TEKST: JAN WESTERT, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

De oude Heidelberger Catechismus met zijn vraag en antwoord 80 blijft onze rooms-katholieke vrienden zwaar op de maag liggen. Dat merkte ik toen ik als voorzitter van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie het eerste exemplaar van het boek *Volgers* overhandigde aan Antoine Bodar. Dat boek gaat over inspirerende voorlieden die betekenis hebben voor christenen in politiek en samenleving. Bodar vertelde sympathie te hebben voor de ChristenUnie, behoudens dit statement in de Formulieren van Eenheid waarnaar de fundering van de Christenunie verwijst. Hij heeft moeite met de typering dat de mis een vervloekte afgoderij wordt genoemd.

Ik merk dat vaker in gesprekken met katholieken. In de visie op christelijk sociale vraagstukken en de christelijke ethiek hebben gereformeerden en rooms-katholieken veel gemeenschappelijk en daarom elkaar ook veel te bieden. Dat is niet verwonderlijk. De oude kerkvaders, Augustinus en Thomas van

Aquino nemen zowel in rooms-katholieke als protestantse traditie een belangrijke plaats in. Maar de zware veroordeling van de mis in onze gereformeerde catechismus blijft een lastige hobbel in de onderlinge relatie. Ik moet bekennen ook zuchtend naar de kerk te fietsen als deze zondag op het preekrooster staat. Meestal staat zij voor een weinig inspirerende preek. Het zou mij een lief ding waard zijn als dit obstakel voor het gesprek met onze rooms-katholieke vrienden wordt geslecht.

Daar is ook alle reden toe. In de eerste twee uitgaven van de Heidelberger stonden deze vraag en dit antwoord niet. De opstellers van de catechismus hadden er uit zichzelf kennelijk geen behoefte aan de mis aan te vallen. Dat werd anders toen het concilie van Trente (1563) ieder een vervloekte die weigerde te geloven dat Jezus in de mis geofferd werd.

C. Bijl schreef in *De bron van ons geloof* dan ook: het is geen aanval op de mis uit fanatisme, maar een verdediging van de rijkdom van het avondmaal.

Die rijkdom kun je nog steeds benadrukken. Bij de pauselijke mis mag je je bedenkingen hebben, hoewel de rooms-katholieken zich nu zelf ook genuanceerder uitdrukken. Maar het verdient aanbeveling de tekst van deze catechismusvraag kritisch onder de loep te nemen. Als je de context van deze vraag niet kent, hoor je in de verwijzing naar 'vervloekte afgoderij' vooral een fanatieke afwijzing. Deze tekst is meer een steen des aanstoets geworden dan een verdediging van het avondmaal uit pastorale motieven. Dat is niet verstandig voor het verdiepend gesprek. En zoals de apostelen ooit wijs omgingen met de verschillen tussen christenen uit de joden en uit de heidenen, wordt ook van ons vandaag wijsheid gevraagd in de contacten met andersdenkende christenen. Niet om verschillen te verdoezelen, maar om niet af te stoten.

WWW.DEREFORMATIE.NL

Er komen bij de redactie geregeld reacties binnen op de inhoud van een nummer en op De Reformatie in zijn algemeenheid. Het is ondoenlijk om elke reactie afzonderlijk en persoonlijk te beantwoorden, maar uw reactie wordt wel zeer op prijs gesteld; weten wat u als lezer van het blad vindt, is voor de redactie een goede graadmeter voor de kwaliteit ervan. Blijf dus reageren via mail, post of twitter. Adressen vindt u in het colofon.

Naar aanleiding van dit nummer over de opleiding tot predikant vragen wij uw mening over de volgende stelling:

Stelling: Zelfs van de aanstaande predikant verwachten we dat hij een schaap met vijf poten is.

Het eerstvolgende nummer van De Reformatie verschijnt D.V. gewoon over twee weken en heeft als thema: de verhouding tussen psychologische hulpverlening en pastoraat. Joselyn Stelpstra schrijft daarin een artikel over: hoe pastoraal kan een gemeente zijn, over pastoraat in gemeentestichtingen. Drie weken later staat de gezamenlijke Special met Opbouw gepland. Het thema is dit jaar: hoe gaat het met de kerk, en hoe moet het verder?

Onzalige dilemma's

TEKST: AD VAN DER DUSSEN, PREDIKANT VAN DE NGK TE EINDHOVEN EN DOCENT SYSTEMATISCHE THEOLOGIE AAN DE NEDERLANDS GEREFORMEERDE PREDIKANTEN-OPLEIDING. ///

In 1998 raakte ik betrokken bij de opleiding van Nederlands Gereformeerde predikanten. Er werd toen gediscussieerd over de vraag of in de toenmalige Theologische Studie Begeleiding (TSB) wellicht meer aandacht moest komen voor 'niet-theologische vaardigheden'.

De vraagstelling kwam voort uit het gevoel dat aanstaande predikanten er misschien niet genoeg aan zouden hebben om alleen theologisch gevormd te worden. Er was immers ook zo iets als het belang van een boeiende voordracht en van goed communiceren. Opmerkelijk is echter dat dat soort vaardigheden niet met een positieve term werden aangeduid. Het was alsof er lacunes gesignaleerd werden die nog geen naam hadden.

Niet-theologisch Nu, bijna vijftien jaar later, is dat wel anders. De opvolger van de TSB, de Nederlands Gereformeerde Predikantenopleiding (NGP), doet veel aan praktische vorming. Er zijn speciale docenten voor de vakken didactiek en persoonlijk functioneren. In het vak Praktische Theologie wordt bewust de kant opgekeken van de sociale wetenschappen. Zo is een van de doelstellingen: het verwerven van inzicht in modellen om veranderingsprocessen te implementeren in de gemeente. Er is een experiment geweest met een vak contemplatief Bijbelles, en er is ook anderszins aandacht voor de ontwikkeling van de spiritualiteit van de student. Sinds kort is standaard dat studenten een assessment ondergaan, waarbij geanalyseerd wordt in hoeverre zij competenties hebben of kunnen ontwikkelen

als leidinggevend vermogen, stressbestendigheid en conflicthantering. Kortom: het niet-theologische heeft nu ook binnen de NGK een naam gekregen.

Dragende spiritualiteit Ik vind dat positief. De praktijk gaf er aanleiding toe: al te veel Nederlands Gereformeerde predikanten zijn in de afgelopen jaren in de pastorie vastgelopen. Maar ook in principieel opzicht is het goed. Een dominee is immers meer dan een theoloog. Mooi vind ik dat geformuleerd in het eerste hoofdstuk van het boek dat mijn Eindhovense PKN-collega Gideon van Dam schreef: *Dichterbij het Onuitsprekelijke. Over geestelijke begeleiding voor en door pastores*. Hij wijst op de drie zijden van de competentie van de predikant: deze dient gemachtigd te zijn (ambt), bekwaam (beroep) en geschikt (persoon). Tot de bekwaamheid rekent Van Dam niet alleen de theologische geschooldheid, maar ook de professionaliteit die tot uitdrukking komt in beroepshoudingen. Geschiktheid heeft te maken met de bereidheid en het vermogen van een mens zichzelf te worden en te zijn. Maar waar dit boek om draait, is dat predikanten in zowel hun ambt, als hun professionalisering, als hun persoonlijkheid, een dragende

spiritualiteit kennen. 'In het werk een levende heenwijzing zijn kan niet zonder spirituele omgang met het Woord van God en open staan voor de leiding van de heilige Geest' (pag. 21).

Nu duidt de ondertitel van zijn boek er al op dat Van Dam meer denkt aan begeleiding van hen die reeds predikant zijn dan aan de opleiding van mensen die het willen worden. Maar dat ook in die

opleiding aandacht is voor de dragende spiritualiteit van de pastor lijkt mij vanzelfsprekend. Bonhoeffers experiment met het seminarie in Finkenwalde, waar hij de studenten vroeg om dagelijks, zowel 's morgens

als 's middags een half uur te reserveren voor meditatie, spreekt nog steeds tot de verbeelding.

Keerzijde Prima dus dat over de breedte van de protestantse kerken predikanten in opleiding niet alleen theologische kennis wordt bijgebracht. Maar dat heeft ook een keerzijde. De inhoudelijk-theologische vorming kan in het gedrang komen.

Allereerst kwantitatief: wil in het opleidingsprogramma meer ruimte worden gemaakt voor praktische vorming, dan zullen de theologische vakken moeten inschikken. Daaraan is alleen te ontko-

*'Ik geloof dat je aan
theologie meer hebt
dan je denkt'*

Dat predikanten in opleiding niet alleen theologische kennis wordt bijgebracht heeft ook een keerzijde: de inhoudelijk-theologische vorming kan in het gedrang komen.

men wanneer je de duur van de opleiding zou vergroten, en dat is een weinig populaire optie. En dus kan de oudtestamenticus wel wensen dat studenten er in de exegese een schepje bovenop doen, maar is de praktijk dat zij de tijd die daarvoor benodigd is al moeten besteden aan bijvoorbeeld persoonlijke vorming en didactiek.

Maar ook kwalitatief zie ik de druk op de theologie toenemen. De beeldvorming ontstaat dat die academische vakken binnen de theologische opleiding toch voornamelijk theoretisch van aard zijn en dat het rendement daarvan voor de professionele en spirituele vorming van de predikant maar beperkt is. En ja, dan is het geen wonder dat bij het maken van keuzes de sympathie al gauw uitgaat naar een versterking van de praktische poot van de opleiding.

Verstaanbare theologie Dat is een ontwikkeling waar ik minder blij van word. Ik geloof namelijk dat je aan

theologie meer hebt dan je denkt. Dat er in de opleiding aandacht moet zijn voor spiritualiteit, persoonlijke vorming en sociaal-psychologische professionaliteit, staat wat mij betreft niet ter discussie. Maar of het met iemand die daarin gevormd is, in de pastorie of in de missionaire gemeente dus wel goed zal komen? Ik vraag het me af.

Dominee-zijn is ook dáárom zo'n veeleisend ambt, omdat de kerk nog altijd bloot staat aan de stormachtige tegenwind van de secularisatie. Om gelovigen die daar tegenop tornen ter zijde te staan, en om een serieuze gesprekspartner te worden voor ongelovigen, moet je als dominee met een door-dachte boodschap komen. Misschien wel de allerbelangrijkste opgave is om inhoudelijk verstaanbaar te worden en te blijven. De grote slag die geleverd moet worden

is die van de hermeneutiek. De moderne theologie heeft dat goed begrepen, en wij als gereformeerde theologen zijn er inmiddels ook achter gekomen. Maar dat betekent: werk aan de winkel. Want van een theologie die verstaanbaarheid nastreeft door het in de vrijzinnigheid te zoeken, heeft de kerk naar mijn idee geen heil te verwachten. Omgekeerd kan het fundamentalisme, de in orthodoxe kring zo populaire tegenhanger van de vrijzinnigheid, in het gesprek met hedendaagse gelovigen en ongelovigen een geduchte stoorzender zijn.

We hebben een theologie nodig die boven dat onzalige dilemma vrijzinnig – fundamentalistisch uitstijgt. Gelukkig wordt daar hard aan gewerkt. Maar laten we in de opleiding van predikanten dan ook moeite doen om studenten het belang van dat werk te doen inzien en vrijmoedig van hen vragen om zich de moeilijke probleemstellingen eigen te maken. Van dat academisch gezwoeg zullen zij straks, werkzaam in de pastorie of in het missionaire veld, alleen maar profijt hebben.

Intellectualisme Overschat ik daarmee niet het belang van de academische theologie? Ik neem die vraag

serius. Want ook ik weet dat geloofsbeslissingen ten diepste niet genomen worden op het vlak van het intellectuele. Het protest tegen een intellectualistisch klimaat in de kerk kan dan ook op mijn sympathie rekenen. Maar het lijkt mij geen goed idee om bij de bestrijding van het intellectualisme in de kerk ons heil

te zoeken bij het anti-intellectualisme. Het is ook niet nodig: de academie zelf beschikt over voldoende antistoffen.

*'De allerbelangrijkste
opgave is om
inhoudelijk
verstaanbaar te
worden en te blijven'*

Dat geldt ook van echt goede, academische theologie. Het is, alweer, een onzalig dilemma om bijvoorbeeld theologie en spiritualiteit tegenover elkaar te stellen. Ik hoorde van een predikant die in zijn/haar stille tijd dagelijks een paar bladzijden van Barths Dogmatiek las en er zeer door opgebouwd werd. Ik kan me er veel bij voor stellen. Ik herinner mij lessen Hebreeuws, waarin de docent bijna ongemerkt de uitleg van de werkwoordsvormen liet overgaan in een bevlogen Bijbeluitleg. Luther zei het al: 'Het zwaard van de Geest steekt in de schede van de grammatica.' Ik ken zelfs godsdienstfilosofische studies, die het intellectualisme zo resoluut buiten de deur zetten dat ik het gevoel heb in een ruimte te worden geplaatst waarin ik God kan ontmoeten. Weg dus met die suggestie dat de theologie alleen maar

voorziet in theoretische vorming. Ik geloof dat er een opleiding van predikanten mogelijk is die praktijkgericht is, juist door voluit theologisch te zijn.

Kracht van God Ik noemde die trefende uitspraak van Luther. Ik wil er nog een andere naast zetten. Terugblikkend op de stormachtige tijden die volgden op zijn confrontatie met het kerkelijk leergezag zegt hij: 'Ik heb alleen Gods Woord gedreven, gepredikt en geschreven.... Dat heeft alles uitgewerkt, terwijl ik met Philippus en Amsdorf Wittenbergs bier zat te drinken. Geen vorst of keizer heeft het Pausdom zulke slagen toegebracht als het Woord. Ik heb niets gedaan – het Woord heeft alles gedaan en uitgericht.' Luther was wat je noemt een kerkleider. Maar hij ziet zijn leiderschap dus als dienst aan het Woord, om het maar eens

ouderwets te zeggen. Ik word erdoor herinnerd aan Paulus' uitspraak: 'Het evangelie is een kracht van God.' Verassend vind ik de historische vaststelling die Willem Maarten Dekker eraan verbindt: 'Let maar eens op: steeds als in de geschiedenis van de kerk het Woord van God de ruimte kreeg, kwam er een wonderbaarlijke beweging op gang.'

Dat is wat ten tijde van Luther gebeurde, en God zij dank ook daarna steeds weer opnieuw. Daar ontleen ik energie aan als ik weer eens moe word van het optornen tegen de secularisatie. Het geeft me ook houvast als ik peins over de toekomst van de opleidingen van predikanten. Ik vind de problematiek bar ingewikkeld, maar fleur op van de overweging dat uiteindelijk slechts één ding nodig is: dat studenten worden opgeleid tot dienaren van het Woord.

..... advertenties

**IK STEEK GRAAG
ZELF DE HANDEN
UIT DE MOUWEN**

...MAAR IN MIJN SITUATIE IS
HET BETER ALS IEMAND ME
DAAR EEN HANDJE BIJ HELPT.

Soms lukt het niet om zelfstandig aan het werk te gaan of je dagen naar tevredenheid in te vullen. Psychische problemen kunnen hiervan de oorzaak zijn.

**ELEOS DAGBESTEDING EN ARBEID:
JII KIEST JE RICHTING, WIJ TREKKEN MET JE OP**

Kijk voor meer informatie op www.eleos.nl of bel 088-892 02 50. Eleos heeft arbeidstrainingscentra in Dordrecht, Ede, Gouda, H.I. Ambacht, Kapelle, Kootwijkerbroek, Ouddorp, Zwolle en Zwijndrecht.

ELEOS BIEDT OOK BEGELEIDE STAGE EN LEREND WERKEN VOOR JONGEREN.

**"Laat me u vertellen
hoe ik tot geloof kwam"**

Yasamin, Iran

www.transworldradio.nl/getuigenissen
of bezoek TWR met uw groep

T (0342) 47 84 32 ING 77 23 42

laat het Evangelie overal horen

Theologie – een opleiding in praktijkwerk

TEKST: AD DE BRUIJNE, HOOGLERAAR ETHIEK EN SPIRITUALITEIT EN HANS SCHAEFFER, POST-DOC ONDERZOEKER PRAKTISCHE THEOLOGIE AAN DE TU IN KAMPEN EN BEIDEN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

Vanuit onze relatie met de TU en betrokkenheid bij De Reformatie willen wij op persoonlijke titel graag kort reageren op de punten die in de artikelen van Douma, Doornenbal en Van der Dussen worden aangedragen.

In juni van dit jaar besteedde de Generale Synode aandacht aan de Theologische Universiteit in Kampen. Het ging over internationalisering, de voortgang en uitbreiding van het theologisch onderzoek, en de oprichting van een praktijkcentrum. Voor De Reformatie was dat aanleiding om een aantal deskundigen hun mening te vragen over de studie theologie: wat zijn de *do's* en *don'ts* voor een Theologische Universiteit in 2012?

Spiritualiteit Terecht leggen Douma (pag. 548-551) en Doornenbal (pag. 552-554) de vinger bij het punt spiritualiteit. De TU krijgt studenten die komen uit de kerken van nu, en niet alleen de GKv, gevormd en gestempeld door de cultuur van nu. Als in deze cultuur God de Drie-een en het geloof in Hem absoluut niet meer vanzelf spreekt, kan ook de opleiding niets als vanzelfsprekend veronderstellen. De expliciete aandacht voor spiritualiteit als voedingsbodem voor persoon en werk van kerkelijke leiders, om dit woord van Doornenbal te gebruiken, is gelukkig een vast onderdeel van de opleiding. Sinds het seizoen 2005-2006 krijgen aanstaande predikanten aan de TU een

module waarin aandacht is voor meditatie, contemplatie, geestelijke begeleiding et cetera. Wel mist de praktische 'oefencomponent' nog te veel. In de opzet van de nieuwe bachelor en master is daarin voorzien. Er is een hoogleraar in dit vakgebied benoemd, studenten in de bachelor- en (nieuwe) masterfase krijgen een retraitsweek aangeboden en er is gedurende de hele opleiding een belangrijke leerlijn 'luisteren naar het Woord', om maar een paar voorbeelden te noemen. Ook tendeeft de nieuwe predikantsmaster (vanaf 2013) naar structurele integratie van studie en praktijkwerk, zoals in Doornenbals pleidooi voor *dual learning*.

Geen tegenstelling Integratie van deze aspecten in het geheel van de opleiding is nog niet zo eenvoudig. Je kunt dat niet met een curriculum, een hoogleraar of een retraitsweek organiseren. De kunst van de theologie is om, zoals de hoogleraar Oude Testament Martin Luther dat deed, hoogstaande systematisch-theologisch en Bijbels verantwoorde antwoorden te zoeken op de werkelijkheid van

kerk en cultuur. Spiritualiteit moet als gist door de opleiding heen zitten (W. van 't Spijker).

Dat is een belangrijke verantwoordelijkheid voor met name de docenten zelf. Meer expliciete aandacht voor spiritualiteit als vak, zoals Douma wil, is geen garantie voor spirituele theologie. Bovendien wekt dit de suggestie dat er een tegenstelling bestaat tussen nauwkeurige filologische exegese en spiritualiteit. Van der Dussen (pag. 556-558) laat zien dat dit allerm minst het geval hoeft te zijn: 'Het zwaard van de Geest steekt in de schede van de grammatica.'

Leiderschap Van der Dussen pleit terecht voor inhoudelijke, Woordbetrokken theologie. Daarmee wijst hij een wat andere richting dan Doornenbal, die de nadruk legt op opleiden tot leiderschap. Met die nadruk op leiderschap komt de lat wel heel hoog te liggen voor kerkenraden en projecteren we, onbedoeld en ongewenst wellicht, een modern maakbaarheidsideaal op de kerk. Doornenbal legt wel een zwakte van onze kerken bloot en terecht vraagt hij van de opleiding dat zij hierop inspeelt. Maar het is voor ons nog maar de vraag of meer leiderschap hierop het antwoord is. In ieder geval zouden juist theologen geen tegenstel-

ling moeten maken tussen 'theologie', 'spiritualiteit' en 'leiderschap', zoals Van der Dussen terecht opmerkt. Aan de docenten van de TU dus de schone taak om deze vermeende tegenstellingen in de praktijk van haar onderwijs en onderzoek te overstijgen. Daarvoor is veel gebed en diepe verworping in Gods Woord noodzakelijk.

*Meer expliciete
aandacht voor
spiritualiteit als vak
is geen garantie voor
spirituele theologie'*

Ontzag voor God

'NU WEET IK DAT JE ONTZAG VOOR GOD HEBT: JE HEBT MIJ JE ZOON, JE ENIGE, NIET WILLEN ONTHOUDEN'

Genesis 22:12b

Eindelijk heeft God zijn belofte waargemaakt. De eigen zoon, die Hij Abraham en Sara beloofd had, is geboren. Abraham houdt zielsveel van Isaak. Hij is zijn enige zoon, zeker nu Ismaël vertrokken is. God beseft dat heel goed (zie Gen. 22:2). Hij geniet van het geluk van ouders en kinderen. Hij gruwelt ervan wanneer mensen hun kinderen verbranden als offers voor hun goden (Deut. 12:31; 18:10–12). Toch vraagt Hij van Abraham zijn enige zoon aan Hem te offeren. Hoe kan God Abraham zo'n afschuwelijke opdracht geven?

God wilde niet dat Abraham werkelijk Isaak zou slachten en verbranden. Hij stelde Abraham op de proef (Gen. 22:1). Hij wilde met eigen ogen zien dat Abraham echt ontzag voor Hem had. Toen Abraham zijn mes pakte om Isaak te slachten, was het genoeg. Abraham had duidelijk laten zien dat hij ontzag voor God had.

Ontzag voor God hield in dat Abraham zijn zoon aan God wilde afstaan, toen Hij daarom vroeg. Hij mocht niet zelf beschikken over de toekomst die God hem gegeven had, alsof die helemaal zijn eigen bezit was. Hij moest zijn levensperspectief loslaten en in Gods handen leggen.

Hoe kon Abraham dat diep insnijdende offer brengen? Doordat hij ontzag voor God had.

Hij gunde God de plaats die Hem toe komt. Hij erkende Hem echt als God. Hij zag zichzelf als niet meer dan een mens, die alles aan God te danken had. Ongetwijfeld snapte hij er niets van. Maar hij vertrouwde God volledig. 'God zal zich zelf van een offerlam voorzien, mijn jongen' (Gen. 22:8). Hij zei bij zichzelf, 'dat het voor God mogelijk moest zijn iemand uit de dood op te wekken', zo voegt de schrijver van de brief aan de Hebreëen eraan toe (11:19). Abraham gehoorzaamde Gods vreemde bevel, omdat hij Hem op zijn woord geloofde (Gen. 15:6; Jak. 2:21-23). Hij wist iets van de ware liefde: liefde die alles ontvangt en alles geeft.

God legt niet uit waarom Hij daadwerkelijk wilde zien dat Abraham ontzag voor Hem had. Evenmin vertelt Hij waarom dit bewijs daarvoor nodig was. Hij heeft wel laten zien dat Hij volledig te vertrouwen is. Hij deed zelf wat Hij van Abraham vroeg: Hij stond zijn enige Zoon, van Wie Hij zielsveel houdt, af. Hij bespaarde Hem het altaar niet. Hij ging zelf verder dan het punt waarop Abraham mocht stoppen.

God kan vragen dat je je toekomst uit handen geeft om die in zijn handen te leggen. Hij heeft er zelf immers alles voor over gehad om je die toekomst te geven.

God heeft laten zien dat Hij volledig te vertrouwen is. Hij deed zelf wat Hij van Abraham vroeg

Stroom Amsterdam houdt samenkomsten in cinema/arthouse Kriterion, Roetersstraat 170. Meer informatie: www.stroomamsterdam.nl.

Stroom

TEKST: BAS LUITEN, PREDIKANT TE AMERSFOORT – DE HORSTEN EN HOOFDREDACTEUR VAN DE REFORMATIE. /// FOTO KRITERION: PICASDRE VIA WIKIPEDIA.ORG. ///

De kerk van Amsterdam-Centrum vroeg aan de classis Amsterdam-Leiden haar dochterkerk Stroom als zusterkerk te aanvaarden. In de aprilclassis bleek hierover een groot verschil van mening. Besloten werd het gesprek breder te voeren en alle kerkenraden in de classis hiervoor uit te nodigen tegen eind september. Daarna zal de classis in oktober proberen een antwoord te geven op de gestelde vraag.

Maar ineens ontving die classis een appel, in de vorm van een open brief, opgesteld door prof. dr. Jochem Douma en dr. Huib Wilschut. Hun appel is klip en klaar: Stroom moet worden afgewezen als zusterkerk, anders wordt het onderling vertrouwen als gereformeerde kerken op de proef gesteld. Hierop volgt ondertekening door 43 kerkleden, onder wie 26 (emeritus)predikanten.

Onkerkelijk De opstellers van deze open brief acht ik hoog. Toch vind ik dat zij onkerkelijk handelen. Want wij zullen kerkelijke zaken behandelen op kerkelijke wijze. De brief van Amsterdam-Centrum ligt op de tafel van de classis en nergens anders. Buiten deze classis

is op dit moment niemand geroepen om over dit verzoek te oordelen. Dat de zaak velen aan het hart gaat, is voor deze handelwijze geen excuus. Juist als het spannend wordt, moet ieder zich houden

aan het gereformeerde kerkrecht. Wat er nu gebeurt, moet niemand willen: dat de discussie in de krant wordt gevoerd terwijl de zaak nog onder de classis is.

Bovendien kennen wij het verschijnsel van groepen in ons kerkrecht niet.

Wij hebben afgesproken dat wij onze kerkelijke zaken doen in kerkelijke vergaderingen, bestaande uit ambtsdragers die daartoe wettig geroepen zijn. Dat is

wat anders dan een groep die zichzelf willekeurig heeft samengesteld, ook al zijn het 26 (emeritus)predikanten. Zo'n groep heeft geen enkel recht om zich sterk te maken tegenover de classis.

'Het appel wil van geen

compromis weten, zelfs

een gesprek hierover

wordt overbodig geacht'

Ongehoord Het appel is opgesteld door enkele initiatiefnemers, anderen hebben mee ondertekend. Samen proberen ze druk te zetten op de besluitvorming. Douma vertelt openlijk dat hij dit doet uit argwaan, terwijl

hij niet eerst in Amsterdam is geweest om zijn zorgen te bespreken. Hij vond dat niet nodig, want hij wist genoeg en hij wil geen compromis.

Hoe zuiver is dit? Als een classis moet oordelen in een zaak zal zij altijd de personen horen, ook al lijken de stukken nog zo duidelijk. Dat principe is verankerd in ons gereformeerd kerkrecht.

Door personen te horen doe je ze recht, het voorkomt karikaturen en vaak hoor je dan ook iets waar je begrip voor kunt hebben.

De open brief verspreidt het bericht, dat de oudsten in Stroom zijn aangesteld zonder dat zij hebben ingestemd met de gereformeerde belijdenis zoals dat gebruikelijk is. Maar Martijn Horsman, de gemeentestichter, legt uit dat die instemming er wel degelijk is, maar dat het vastzit op het ondertekeningsformulier waarvan de tekst momenteel in bespreking is. Als dat zo is, ligt de zaak geheel anders dan de open brief doet voorkomen. Maar wie kan dat op afstand met zekerheid zeggen? Moeten krantenlezers dat nu onderling uitvechten?

Wanneer de oudsten in Stroom instemmen met de gereformeerde belijdenis, komen ook de vragen rond de kinderdoop in een ander licht te staan. Dan is de gekozen koers helder, ook al wordt er onder gemeenteleden verschillend over gedacht. Helaas gebeurt dat vaker, ook elders in ons kerkverband.

Dit verschil in informatie laat eens te meer zien, dat deze zaak door de classis moet worden onderzocht en beoordeeld. Daar is men in staat om uit te zoeken hoe het echt zit en kan worden mee gewogen hoe de situatie is ontstaan.

Oneerlijk Zelf heb ik de beginjaren van Stroom van nabij meegemaakt. Spannend was het om ergens in Amsterdam, tussen de yuppen, het evangelie te vertellen. Niemand wist bij wie God gehoor zou geven. Ook niet of dit mannen of vrouwen zouden zijn, al dan niet met christelijke achtergrond. Wij geloven dat

Jezus zijn kerk vergadert; heel concreet hebben we het zien gebeuren. Het werd nodig een zaaltje te huren voor de samenkomsten, dat na een jaar ook al weer te klein was. Al die tijd waren vrouwen in Stroom actief, in alle taken, organisatorisch en uitvoerend. Zij waren gastvrouw in de samenkomsten, zij spraken vanuit hun geloof in God en gingen voor in de gebeden. Bijbels gezien was dat geen probleem, vrouwen mogen publiek bidden en profeteren, als ze het maar niet doen uit geldingsdrang (1 Kor. 11:5). Kerkrechtelijk was het ook in orde, omdat de gemeentestichter in alles de verantwoordelijkheid had. Bovendien was de kerkenraad van Amsterdam-Centrum eindverantwoordelijk voor alles wat in Stroom gebeurde. Zo ontstond dat vrouwen mede leiding gaven in Stroom. Het verzoek is nu, Stroom als zelfstandige gemeente te aanvaarden. De taak die de zusters verrichten, heet voortaan ambt. En ineens kan dat niet! Het appel wil van geen compromis weten, zelfs een gesprek hierover wordt overbodig geacht. Ik ben zo vrij dit toch wat oneerlijk te noemen. Dat hier spanning ontstaat begrijp ik, maar dat ligt toch niet alleen aan die vrouwelijke inbreng? Dit heeft ook te maken met de manier, waarop wij met ambt omgaan. Wij kennen daar vrij veel taken en verantwoordelijkheden aan toe, die andere gemeenteleden dan niet zouden mogen hebben. Daardoor kan bijvoorbeeld een vrouw bij ons geen diacones worden, terwijl dat Bijbels gezien juist mooi zou zijn. Al decennia lang weten we dat we hierover in gesprek moeten, maar we hebben het steeds uitgesteld en het traject dat de synode nu volgt, duurt ook al heel wat jaren.

Het vraagstuk leeft dus veel breder en al veel langer; dan gaat het niet aan nu zo collectief over deze nieuwe gemeente heen te vallen.

De concrete oplossing heb ik niet. God

heeft Adam als eerste geschapen, pas daarna Eva. Hij vraagt ons dat we daarmee rekenen, ook al gaat dat in tegen de heersende cultuur (1 Tim. 2:13). Maar hoe doen we dat? De heilige Geest stimuleert alle gemeenteleden (m/v) hun veelzijdige gaven te

gebruiken in spreken en dienen (1 Ptr. 4:10-11). Waar ligt dan de grens tussen wat een zuster in de gemeente wel of niet zou mogen doen? Wat is typisch ambtelijk en wat niet? De eerlijkheid gebiedt ons te zeggen, dat we daar zelf niet goed uit zijn. Ja, we hebben wel knopen doorgehakt in het verleden, maar daar kunnen we dus vragen over krijgen juist vanuit een nieuwe gemeente.

Onbevangen Douma geeft toe dat de ondertekenaars zich laten zich leiden door argwaan, en hij vertelt dat de groep tevreden is als hun open brief loos alarm zal blijken te zijn. Die tevredenheid deel ik niet, want intussen wordt er wantrouwen gezaaid, en dat terwijl de kerk te Amsterdam-Centrum bezig is de kerkelijke weg te gaan, precies zoals we hebben afgesproken. Bovendien lost een afwijzing van Stroom, waar de groep tevreden mee zal zijn, weinig op. Is het geen schijnoplossing als zij in haar eigen ontwikkeling en vormgeving wel dochterkerk mag zijn, maar geen zusterkerk? Ik hoop dat de classis onbevangen gereformeerd durft te zijn, en dat ze van God de wijsheid ontvangt om Stroom hoe dan ook verder te helpen.

'Is een afwijzing

van Stroom geen

schijnoplossing als zij

wel dochterkerk mag zijn

maar geen zusterkerk?'

Paulus in perspectief

TEKST: ROB VAN HOUWELINGEN EN MYRIAM KLINKER-DE KLERCK, RESP. HOGLERAAR EN DOCENT NIEUWE TESTAMENT AAN DE TU IN KAMPEN... ///

Was Paulus een rondreizende filosoof, een wijze rabbi, een evangelist die graag het debat zocht, of een combinatie van deze drie types? Als latere lezers van zijn brieven hebben we behoefte aan een kader om Paulus goed te kunnen begrijpen.

Hij was bij uitstek de apostel voor de niet-Joodse volken en daarom werd in het verleden meestal gedacht dat hij zich tegen het Jodendom en dan vooral het farizeïsme keerde als een wettische godsdienst, die op eigen kracht, door het naleven van de Thora, met God in het reine probeerde te komen. Had Maarten Luther niet mede als gevolg van het lezen van Paulus' brief aan de Romeinen fel geprotesteerd tegen de rooms-katholieke leer van de verdienstelijkheid door goede werken? De Rooms en leerden in feite hetzelfde als de Joden!

Joodse roots Dat is zo'n mogelijk kader om Paulus te plaatsen. In de twintigste eeuw groeide echter het inzicht dat Paulus zijn Joodse roots nooit verloochend heeft. Hij beschouwde het evangelie van Jezus Christus als de vervulling van Gods specifieke beloften aan Israël. We moeten Paulus allereerst begrijpen binnen zijn Joodse context. Dit inzicht kwam voort uit nadere bestudering van Joodse bronnen, waaruit duidelijk werd dat de Thora niet zozeer functioneerde als middel om met God in het reine te komen, als wel om het leven binnen het verbond te regelen. De Thora wilde de heiligheid van Israël bevorderen. Dit

volk had immers een aparte status te midden van de andere volken. Paulus' kritiek op de Joden is dan niet gericht tegen hun vermeende werkelijkheid, maar hij verzette zich tegen de gedachte dat niet-Joden eerst tot het Jodendom moesten overgaan om bij de God van Israël te mogen horen. Deze gedachte doet tekort aan Jezus Christus, die voor heel de wereld gekomen is. Vertrouw op Hem, luidde Paulus' boodschap, alleen door Gods Zoon komt men tot de Vader!

Thora De nieuwtestamentici E.P. Sanders en James Dunn hebben hier baanbrekend werk verricht. Sanders, een kenner van het Jodendom ten tijde van het Nieuwe Testament, lanceerde de term *covenantal nomism* ('verbondswettelijkheid'). Ook onder de Joden speelde 'genade' immers al een grote rol. Zij wisten zichzelf door genade uitgekozen om met God in een verbond te leven. De Thora was niet bedoeld om het verbond binnen te komen, maar om daar binnen te *blijven*. Volgens Paulus was er eigenlijk niets mis met het Jodendom. Zijn enige kritiek, aldus Sanders, hield in dat het geen christendom was. De Joden hadden

hun eigen langverwachte Messias niet erkend, ziedaar het hele probleem. Pas achteraf zou Paulus het Jodendom als een wettische godsdienst hebben afgeschilderd.

Dunn vond vervolgens dat de waarnemingen van Sanders tot een nieuwe interpretatie van Paulus' visie op het Jodendom moesten leiden. De apostel reageert in zijn brieven niet op het Jodendom in het algemeen, maar op het Joodse *exclusivisme*, dat alle mensen uitsluit aan wie de Thora niet gegeven is. Alsof het

'Volgens Paulus was er eigenlijk niets mis met het Jodendom. Het was alleen geen christendom'

verbond alleen de Joden toebehoort! Met 'werken van de wet' zijn volgens Dunn speciaal die onderdelen bedoeld waardoor Joden zich van niet-Joden onderscheiden: besnijdenis-, voedsel-, en feestvoorschriften. Zulke wetsvoorschriften markeren de Joodse identiteit én bouwen een scheidsmuur tussen Joden en 'heidenen'. De verschijning van Jezus Christus markeert de val van de muur, zo verkondigde Paulus, en dus moeten deze specifieke voorschriften niet worden opgelegd aan niet-Joden.

Nieuw perspectief Deze benadering wordt het nieuwe perspectief op Paulus

genoemd. Wat de apostel geschreven heeft, staat niet ter discussie, het gaat uitsluitend om de interpretatie van zijn teksten. In welk kader moet Paulus begrepen worden? Op welke vraag geeft hij in zijn brieven eigenlijk antwoord? Vanuit het oude perspectief bekeken, beantwoordt Paulus vooral de vraag naar de individuele verlossingsweg: 'hoe kom ik in het reine met God?' Vanuit het nieuwe perspectief bekeken, gaat het in Paulus' brieven vooral om een collectieve vraag die te maken heeft met de grenzen van de geloofsgemeenschap: 'wie behoren wel en wie niet tot Gods verbond?' Het verschil valt te illustreren aan de hand van drie kernbegrippen bij Paulus: gerechtigheid, werken van de wet en rechtvaardiging:

- Volgens het oude perspectief is 'gerechtigheid' iets dat door God aan de gelovige toegekend wordt; volgens het nieuwe perspectief gaat het om Gods eigen gerechtigheid, namelijk zijn trouw aan het verbond.
- Volgens het oude perspectief staat 'werken van de wet' voor het naleven van de Thora om je eigen redding te bewerkstelligen; volgens het nieuwe perspectief houden Joden de Thora om zich van niet-Joden te onderscheiden.
- Volgens het oude perspectief betekent 'rechtvaardiging' dat God een zondaar uit genade vrijspreekt; volgens het nieuwe perspectief houdt het in dat Joden en niet-Joden door Gods genade verenigd worden tot één volk.

Compositietekening van de apostel Paulus zoals deze door specialisten van de politie van Noordrijn-Westfalen, in opdracht van de Duitse historicus Michael Hesemann, is ontworpen in 2008. Waarschijnlijk werkte men op basis van de latere kerkelijke iconografie van Paulus. De wenkbrauwen zijn aangepast aan de beschrijving van Paulus' uiterlijk in de apocriefe *Handelingen van Paulus*: 'Een man klein van gestalte, een kaal hoofd, kromme benen, krachtig gebouwd, doorlopende wenkbrauwen, een enigszins uitstekende neus, een innemende verschijning.'

Verfrissend Degene die het nieuwe perspectief in brede kring bekendheid heeft gegeven, is de veelgelezen nieuwtestamenticus Tom (N.T.) Wright. Wel legt hij betrekkelijk vaak eigen accenten; hij noemt zijn benadering ook wel een 'fris perspectief' of, liever nog, 'frisse perspectieven'. God wilde door het volk Israël de wereld redden. En Jezus is de trouwe Israëliet die dat reddingsplan mogelijk maakt, aldus Wright. Wat Israël moest doen, wordt gedaan door de Messias, die ook de Heer van de wereld is. Vanwege zijn gehoorzaamheid aan het kruis rekent God voorgoed af met de zonde, zowel die van Israël als die van de wereld. Voortaan hoort ieder die gelooft in Jezus Christus bij Gods volk. Een verfrissende visie op de voor menige Bijbellezers zo vertrouwde verbondsgedachte! Wright gebruikt graag de metafoer van de rechtbank, waarbij God in de toekomst het oordeel zal uitspreken over

de zonde. De gelovigen krijgen dan het positieve vonnis van Christus toegeschreven. Rechtvaardiging is volgens Wright een anticipatie op dit eindoordeel. De Geest leert de gelovige als het ware vanuit de toekomst te leven en zorgt ervoor dat diens leven overeenstemt met het positieve vonnis dat God nog zal vellen.

Heilshistorisch Hoe valt het nieuwe perspectief op Paulus als stroming te beoordelen? Terecht wordt Paulus gelezen in de lijn van Gods omgang met zijn volk door de eeuwen heen, een heilshistorische benadering dus. In de vroegchristelijke kerk was de spannendste kwestie: hoe kunnen Joden en niet-Joden ooit samen één worden in Christus? Toen sommige Joodse christenen de besnijdenis ook voor niet-Joodse christenen verplicht wilden stellen, werd aan deze kwestie zelfs een officiële vergadering gewijd in Jeruzalem, waar Paulus en Barnabas verslag deden van hun werk onder de volken (Hand. 15). Gezamenlijk ontdekten men: alleen door geloof in Jezus Christus ontstaat de nieuwtestamentische kerk; het verbond is niet exclusief voor Israël, het is vanaf nu opengesteld. Om bij God te horen, hoeft je niet eerst Jood te worden. Hij accepteert ook onbesnedenen. Het nieuwe perspectief biedt dus een

Binnen het nieuwe perspectief bestaan flinke accentverschillen. Bijvoorbeeld over de vraag: moet je de Griekse woordcombinatie *pistis [lèsou] Christou* bij Paulus (Rom. 3:22.26; Gal. 2:16; 3:22; Fil.3:9) vertalen met 'het geloof in Christus' (objectief) of met 'het geloof van Christus' (subjectief)? Doorgaans kiezen exegeten voor het eerste, maar Wright bepleit het laatste: het gaat volgens hem om de geloofstrouw van Jezus de Messias als de enige ware Israëliet. Echter, Dunn vindt de argumentatie voor deze vertaling onhoudbaar.

heilzame correctie op een interpretatie die Paulus losweekte van zijn historische context. De apostolische tijd was een unieke fase van de geschiedenis, waarin de eeuwenoude kloof tussen Israël en de volken werd overbrugd.

Eenzijdig Toch is ook het nieuwe perspectief, evenals het oude, eenzijdig. Zo heeft de term rechtvaardiging inderdaad te maken met de eenwording van Joden en niet-Joden in Christus (horizontaal), maar óók met de individuele relatie tussen God en mens (verticaal). Dit gegeven dreigt bij het nieuwe perspectief onder te sneeuwen. Wright legt bijvoorbeeld zo'n sterke nadruk op de rechtvaardiging als juridisch gebeuren in de toekomst, dat de morele betekenis ervan voor het heden niet tot zijn recht komt. En Dunn vergeet dat de wet één geheel

is, waarin voorschriften die de Joodse identiteit markeren geen afzonderlijke categorie vormen. Aan Sanders kan de vraag gesteld worden of het niet mogelijk is dat Paulus reageert op vormen van werkheiligheid in de praktijk. Joden hadden de neiging zich te beroemen op hun naleving van de Thora; niet-Joden, gewend de goden met hun werken gunstig te stemmen, zouden deze heidense houding kunnen importeren in hun nieuwe, christelijke, geloof.

Oud én nieuw Waarom maakt God eigenlijk geen onderscheid tussen Joden en niet-Joden? Omdat alle mensen geboren zondaars zijn en niemand zichzelf kan redden. Noch binnenkomen, noch blijven in het verbond maakt je acceptabel bij God. Vergeving van zonden, eeuwig leven: dat moet ons geschonken

worden, zo vertelde Paulus aan wie het maar horen wilde. God wil iedereen die gelooft genadig zijn op grond van het kruisoffer van zijn Zoon: de Messias van Israël, die de Redder van de wereld is. Op deze manier is het mogelijk beide perspectieven te verenigen. Ze komen samen in Paulus' kernboodschap: 'Voor dit evangelie schaam ik mij niet, want het is Gods reddende kracht voor allen die geloven, voor Joden in de eerste plaats, maar ook voor andere volken' (Rom.1:16). Zo wilde apostel Paulus begrepen worden.

Dit artikel zal worden opgenomen in *Ongemakkelijke teksten van Paulus* (red. Rob van Houwelingen en Reinier Sonneveld), dat in het najaar verschijnt bij uitgeverij Buijten & Schipperheijn te Amsterdam.

..... advertentie

Donatus verzekert vertrouwd
ook als een kerk geen kerk meer is

Veel kerkelijke gebouwen krijgen een nieuwe functie: een klooster wordt een conferentieoord, een kerkgebouw een medisch centrum, een pastorie wordt ingericht als museum. Zo lang deze gebouwen geen commerciële functie krijgen, kan Donatus ze (blijven) verzekeren. Dat is goed nieuws, want Donatus verzekert al sinds 1852 kerken en kerkelijke gebouwen. Wij zijn een onderlinge verzekeringsmaatschappij en werken dus zonder winstoogmerk. Onze leden ontvingen de afgelopen tien jaar een premierestitutie van 40%. Interesse? Kijk op onze website of vraag vrijblijvend de informatiefolder aan.

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

Kom in actie
en help mee!

Dorcas zoekt enthousiaste coördinatoren

voor de **Dorcas Voedselactie**
van 4 tot 11 november 2012

www.dorcasvoedselactie.nl

Heer informatie of aanmelden:

Postbus 12, 1619 BK Andijk

Tel. 0228 595900

E-mail voedselactie@dorcas.nl

De kerk danst

Want de Tikapur Christian Church in Nepal heeft met een mobiele kliniek 72 mensen uit het dorp Shivgenar van levensbedreigende diarree afgeholpen. Dit is de kerk, dit zijn wij. Waar één lid blijdschap ervaart, delen alle leden in de vreugde. Help de kerk, omdat je er zelf deel van uitmaakt. Steun Tear en geef lokale kerken de kans om in hun eigen omgeving vreugde te brengen.

www.tear.nl Bank 41 400

tear
tegen armoede

Deltacursus

Voor geestelijke groei

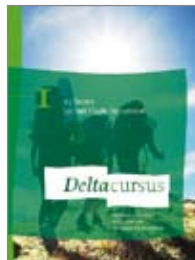
De Deltacursus is een toerustingcursus in drie delen; in vijftig studies worden de grote thema's uit de Bijbel behandeld. Door de rode draad van Genesis tot Openbaring te volgen, wordt de eenheid van de Bijbel en Gods verlossingsgeschiedenis helder. De cursus is zowel voor individuele bestude-ring als voor gespreksgroepen en kringen geschikt.

Deel 1 Oude Testament - 15 studies - 80 p., € 12,50

Deel 2 Nieuwe Testament - 15 studies - 80 p., € 12,50

Deel 3 Praktische lessen - 20 studies - 96 p., € 12,50

Alle drie delen samen € 35,00

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten.nl – in de boekwinkel

STUDIEDAG SPIRITUELE VORMING

Op het gebied van spirituele vorming in de lokale geloofsgemeenschap is nog een wereld te winnen (zie het artikel op pag. 548-551 van dit nummer). Als we in de lokale geloofsgemeenschap christenen ontmoeten die worstelen met gebrek aan groei in Christus terwijl ze daar wel naar verlangen, zowel voor hun persoonlijke leven als hun plek in de samenleving, is de hulp die geboden wordt vaak minimaal: 'Je moet maar meer Bijbellezen en bidden, en vooral naar de kerk blijven gaan.'

Op woensdag 9 januari 2013 wordt een studiedag georganiseerd over dit thema. De organisatoren verstaan onder 'spirituele vorming': onze aanhoudende participatie in de realiteit van Gods genade die ons vormt naar het beeld van Christus (Christusgelijkvormigheid), door het werk van de heilige Geest, in de kring van de geloofsgemeenschap, ten behoeve van de wereld.

De studiedag Spirituele vorming in de lokale geloofsgemeenschap wordt georganiseerd door TU Kampen / PEP & ETF Leuven en gehouden in Kampen. Initiatiefnemers zijn dr. Hans Burger (postdoc onderzoeker TU Kampen) en dr. Jos Douma (predikant in Haarlem en

docent spiritualiteit aan de ETF Leuven).
Meer informatie: <http://spirituelevorming.wordpress.com/>

DONATUS 160 JAAR

Donatus Verzekeringen werd in 1852 opgericht en verzekerde aanvankelijk alleen Rooms-katholieke kerkgebouwen en kloosters. In 1974 nam Donatus de portefeuille van de Hervormde Stichting Stormbrand over en vanaf dat moment groeide Donatus uit tot dé verzekeraar van kerkelijk Nederland.

Op dit moment verzekert Donatus circa 80 procent van de kerkelijke gebouwen.

Ook in het marktsegment monumentale gebouwen groeit Donatus sterk.

De verzekeraar uit Rosmalen is en blijft een onafhankelijke, onderlinge maatschappij, waarvan de leden delen in de winst als het financiële resultaat positief is. Dit jaar bestaat Donatus 160 jaar. In het kader hiervan verschijnt in september een bijzonder boek, waarin vierentwintig monumenten centraal staan, zowel religieuze als niet-religieuze, uit elke provincie twee.

Kijk voor meer informatie op www.160jaardonatus.nl

SCHOOLDAG TU KAMPEN

Onder het thema 'ff praktisch! De samenwerking tussen theologie en praktijk' vindt D.V. 28 september Schooldag 2012 van de TU Kampen plaats.

Samen sterk voor de gemeenten: met die opzet hebben de partners van het Praktijkcentrum - de Theologische Universiteit Kampen, de Gereformeerde Hogeschool Zwolle, het Centrum Dienstverlening Gereformeerde Kerken en het Diaconaal Steunpunt - de krachten gebundeld. Het thema van de Schooldag vat het werk van dit nieuwe Praktijkcentrum eigentijds en bondig samen. Ga voor meer informatie over de precieze invulling van de dag naar www.tukampen.nl

UIT DE KERKEN

Aangenomen naar:

Franeker-Sexbierum: kandidaat H.M. Veurink te Kampen, die bedankte voor Blij-Holwerd, Assen-Kloosterveen en Zaamslag.

Beroepbaar:

Kandidaat H. Zeilstra te Ureterp, e-mail hedzer.zeilstra@hetnet.nl, tel. 0512-302429.

advertentie

Zin in geschiedenis?

Lees [de nieuwe] Transparant!

Transparant is het tijdschrift van de Vereniging van Christen-Historici (VCH).

Abonnement: € 27,50 per jaar.

Belangstellenden krijgen een (gratis) proefnummer.

Bestellen via info@christenhistorici.nl en www.christenhistorici.nl

